

Гейко Є. В., Завацький Ю. А., Ковальова О. В., Шостя І. В., Шаповалов А. А.

СТРУКТУРА ПОЛІСИСТЕМНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

В статті виокремлено соціально-психологічні типи цілісної організації особистості (“активні, практичні, совісні” – “толерантні”; “нерішучі, совісні, інтроєктивні” – “адаптивні”; “імпульсивні, залежні” – “сенситивні”; “нестабільні, емоційні” – “саморуїнуючі”; “неемпатійні, самовпевнені” – “схильні до накопичення”; “самодостатні, емоційно стабільні, радикальні” – “домінуючі”; “сенситивні, консервативні, залежні” – “боязкі”; “однозначні, конформні, ригідні, схильні до домінування” – “негативісти”; “стримані, напружені, совісні” – “залежні”) та визначено специфіку їх взаємозв'язку. Встановлено, що полісистемна цілісність особистості взаємопов'язана з факторами, які уособлюють цілісність особистості в концепції Л. Сонді. Так, стимулюючий вплив здійснюють соціально-психологічні фактори: “Фактор h” (потяг до життя), “фактор e”+ (совісність, терпимість, доброта, готовність допомагати), “фактор k” (прийняття себе та світу – залучення до себе – інтроєкція (+)). Негативно впливають на розвиток цілісності особистості такі фактори: “фактор p” (поширення влади над оточенням, підтримка щодо потреби трансформувати у свідомі (+) чи несвідомі (-) акції потягу), “фактор e” (відсутність совісті; нетерплячість; злобність; злорадство), “фактор hu” (механізми психологічного захисту за типом блокування чи мімікрії перед небезпекою, амбітендентністю у відношенні двох потреб: ніжне кохання або розбещеність), “фактор k” (позиція, що приймає чи не приймає). Функція пов'язана із протилежними тенденціями “Я”: залучення до себе – інтроєкція (+) або негативізм, зречення (-), “фактор t” (стремління чіплятися за життя й буття; залежність від батьків або, навпаки, бажання бути вільним). Визначені фактори виявили суттєвий кореляційний зв'язок із особистісними чинниками, що увійшли до структури цілісності особистості. Тобто зв'язок між факторами цілісності особистості, структурними складовими полісистемної цілісності й особистісними чинниками з означеним співвідношенням виявляє якісні і кількісні показники.

Ключові слова: *особистість, цілісність, цілісність особистості, генеза цілісності особистості, полісистемна цілісність особистості.*

Постановка проблеми. Проблематика цілісності особистості постає в психологічних теоріях гуманістичного напрямку. Зокрема, гештальт-психологія розкриває проблему границь поля сприйняття й практичного руху до фокусу “Я”; гуманістична психологія акцентує увагу на глибинній цілісності людини й розвитку її потенціалу; екзистенційна психологія розглядає цілісність

особистості як практичний рух екстатичної в напрямку “можливість-дійсність”. Саме спроба ствердження унікальності й розуміння складності функціонування цілісної особи в реальному світі є головним постулатом гуманістичних теорій особистості. Принцип холізму артикулюється вченими щодо завершення гештальта (гештальт-психологія) і самоактуалізації (гуманістична психологія), екстатичного руху (екзистенціальна психологія) і руху до цілісності (трансперсональна психологія) [1; 2; 4]. Однак гуманістична психологія, здійснюючи антропоцентричний наголос і застосовуючи принцип холізму, не надає вичерпного визначення всієї повноти людського існування. Тому з’ясування умов цілісності особистості й основних принципів її методологічної тематизації в дослідженні пов’язано, в першу чергу, з системним підходом [3; 5; 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу літератури з питань, пов’язаних із проблематикою цілісності особистості, надають підстави стверджувати, що ця проблема не нова. Досліджено загальні аспекти цілісності, як-то: цілісне світоставлення, цілісність людини в теоцентричному вимірі (І. Беляєв); цілісність і рефлексивний рівень самосвідомості та запропоновано цілісно-особистісний підхід (Н. Непомняща); аксіогенез особистості, збалансованість розвитку усіх складових Я-концепції як основи цілісної особистості (З. Карпенко); концепція цілісної людини у православ’ї (М. Дворецька); ідеї цілісності людини в антропологічних учіннях (І. Євлампіїв); цілісність людини з позиції діалектики (К. Топоркова); цілісність як духовна зрілість (С. Белорусов); визрівання цілісної особистості у єдності з природою (Ю. Іванов); психіка як цілісне системне утворення (Т. Яценко); цілісність особистості через антропоцентровану терапію (К. Роджерс).

Встановлено, що через аналіз феноменологічної традиції відстежується динаміка осягнення цілісності від трансцендентального пізнання (Е. Гуссерль) до онтологічного (М. Гайдеггер). Так, суттєвими складовими трансцендентного постають “зусилля збирання себе” (М. Мамардашвілі) й “експансія тілесності” (М. Мерло-Понті). Тобто проблема цілісності щільно пов’язана із визначенням умов і меж антропологічного фокусу.

У загальнопсихологічному контексті проблематика цілісності особистості розглядається у психосоціальному контексті як ідентичність особистості (А. Борисюк, З. Ковальчук та ін.); у соціально-когнітивному й диспозиційному ракурсах – як становлення цілісності особистості (І. Ващенко, Н. Завацька, А. Коваленко, О. Кононенко, В. Турбан та ін.).

У працях Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна висвітлюється соціокультурний контекст, інтерсуб’єктивне підґрунтя цілісності особистості.

Водночас залишаються дискусійними питання однозначного тлумачення поняття “цілісність”, єдиного розуміння структури цілісності особистості, особливостей її генези, функціонування. Отже, неоднозначність й суперечливість підходів стосовно явища цілісності особистості, складність та

багатоплановість означеного феномену потребують обґрунтованого висвітлення і поглибленого вивчення.

Мета статті – розкрити структуру полісистемної цілісності особистості.

Вклад основного матеріалу і результатів дослідження. визначено психологічні особливості полісистемної цілісності особистості та з'ясовано її прояви у динаміці.

Предметом емпіричної верифікації слугували структурні складові полісистемної цілісності особистості: субмодальності, полярні категорії, біполярні категорії. Емпіричними припущеннями вважалися такі: структурними складовими полісистемної цілісності особистості є чотири субмодальності (“Цілісність-самість”; “Цілісність-втілена”, “Цілісність-перетворена”; “Цілісність-повторювальна”); структурними складовими полісистемної цілісності особистості є система “Особистість”, котра включає дві субмодальності (“Цілісність-самість”; “Цілісність-втілена”), система “Світ”, яка включає дві субмодальності (“Цілісність-перетворена”; “Цілісність-повторювальна”). Водночас структурними складовими модальності “Цілісність” є дві субмодальності (“Цілісність-самість”; “Цілісність-повторювальна”), структурними складовими “Інша цілісність” є дві субмодальності (“Цілісність-перетворена”; “Цілісність-втілена”). Структурними складовими диспозиції “відділення” є дві субмодальності (“Цілісність-самість”; “Цілісність-перетворена”), структурними складовими диспозиції “поєднання” є дві субмодальності (“Цілісність-втілена”, “Цілісність-повторювальна”); структурними складовими бісистеми є дві полярні категорії: система “Особистість” і система “Світ”. Структурними складовими бідиспозиції є дві полярні категорії: диспозиція “відділення” і диспозиція “поєднання”.

Показано, що базову модель (субмодальностей) складають такі чинники: субмодальності “Самість”, “Втілена”, “Перетворена”, “Повторювальна”. Базові моделі з корелюючими і некорелюючими чинниками мають достатній ступінь свободи. Так, субмодальності “самість” і “втілена” можуть бути корелюючими і некорелюючими чинниками системи “Цілісність”, субмодальності “самість” і “повторювальна” некорелюючими і корелюючими чинниками модальності “цілісність”. З'ясовано, що майже з однаковим ступенем субмодальність “самість” і “перетворена” можуть бути корелюючими і некорелюючими чинниками диспозиції “відділення”, субмодальності “втілена” і “повторювальна” – некорелюючими і корелюючими чинниками диспозиції “поєднання”. Таким чином, базові моделі диспозиції “відділення” і диспозиції “поєднання” мають достатній ступінь придатності. Тобто базові моделі системи “відділення” і диспозиції “поєднання” є придатними і невипадковими.

Констатовано, що майже з однаковим ступенем система “Особистість” і “Інша особистість” можуть бути корелюючими і некорелюючими чинниками бісистеми, модальність “особистість” і модальність “інша особистість” - некорелюючими і корелюючими чинниками бімодальності, диспозиція “відділення” і диспозиція “поєднання” – некорелюючими і

корелюючими чинниками бідиспозиції. Отже, залучення змінних у чинники базових моделей найчастіше було повним і несуперечливим. Ці дані свідчать на користь базовим моделям.

Встановлено, що базові моделі бісистеми, бімодальності, бідиспозиції є придатними і невивпадковими. Придатність базових моделей з некорелюючими чинниками є майже такою самою, як придатність базових моделей з корелюючими чинниками. Відтак, субмодальності – “самість”, “втїлена”, “перетворена”, “повторювальна” є чинниками моделі “Полісистемна цілісність особистості”. Їх можна розглядати в якості базових елементів “полісистемної цілісності особистості”. Чинники можуть корелювати або не корелювати. Проте придатність базової моделі з корелюючими чинниками була дещо вищою за придатність базової моделі з некорелюючими чинниками. Так, субмодальності можуть складатися в певну структуру. “Особистість – самість” корелює позитивно з “Особистість – втїлена”, “Особистість – перетворена” і негативно – з “Особистість – повторювальна”, а “Особистість – втїлена” і “Особистість – перетворена” не корелюють. Такі взаємозв'язки характеризують і конкретизують рівневу структуру моделі “полісистемна цілісність особистості” за субмодальностями.

Показано, що специфічними ознаками “Особистість – самість” є суверенність, незалежність “Особистості”. “Особистість – втїлена” виявляє володіння “Іншою особистістю”. “Особистість – перетворена” толерантність, прийняття “Іншої особистості”. “Особистість – повторювальна” демонструє залежність від “Іншої особистості”. Специфічні ознаки взаємозв'язку субмодальностей “особистості” можна охарактеризувати таким чином. З одного боку, зростання суверенності або незалежності “особистості” підвищує її спрямованість щодо володіння “іншою особистістю”, а з іншого боку, толерантність, прийняття “іншої особистості” зумовлює зменшення ступеня залежності від “іншої особистості”. Спрямованість щодо володіння “іншою особистістю” спричинює збільшення суверенності “особистості” й водночас залежності від “іншої особистості”. Залежність від “іншої особистості” посилює зростання спрямованості щодо володіння “іншою особистістю” й зменшує толерантність, прийняття “іншої особистості”. Саме так встановлено баланс у взаємовідносинах субмодальностей. Взаємопов'язані субмодальності є протилежними і врівноважують одна одну (незалежність і залежність, суверенність і володіння, суверенність і прийняття, залежність і володіння, залежність і толерантність).

З'ясовано, що базові моделі полярних категорій також слід прийняти як придатні і невивпадкові. “Особистість – самість” і “Особистість – втїлена” утворюють систему “Особистість”, є її чинниками. “Особистість – самість” і “Особистість – повторювальна” утворюють модальність “особистість” і є її чинниками. “Особистість – перетворена” і “Особистість – повторювальна” утворюють систему “Інша особистість” і є її чинниками. “Особистість – перетворена” і “Особистість – втїлена” утворюють модальність “інша

особистість” і є її чинниками. “Особистість – самість” і “Особистість – перетворена” утворюють диспозицію “відділення” і є її чинниками. “Особистість – втілена” і “Особистість – повторювальна” утворюють диспозицію “поєднання” і є її чинниками.

Визначено, що чинники полярних категорій можуть корелювати і не корелювати між собою майже з однаковим ступенем імовірності. За результатами діагностування базових моделей з корелюючими чинниками у системі “Особистість” субмодальності “самість” і “втілена” корелюють позитивно. У модальності “Особистість” субмодальності “самість” і “повторна” кореляції негативні. У системі “Інша особистість” субмодальності “перетворена” і “повторна” корелюють негативно. У модальності “інша особистість” субмодальності “втілена” і “перетворена” корелюють позитивно. У диспозиції “відділення” субмодальності “самість” і “перетворена” корелюють позитивно. У диспозиції “поєднання” субмодальності “втілена” і “повторювальна” корелюють позитивно. Такі взаємозв’язки конкретизують рівневу структуру полісистемної цілісності особистості за полярними категоріями. Власне балансні відносини властиві й для субмодальностей у полярних категоріях саме як і у взаємозв’язку субмодальностей. Отже, незалежність і володіння (система “Особистість”), незалежність проти залежності (модальність “особистість”), толерантність, прийняття на відміну від залежності (система “Інша особистість”), толерантність, прийняття і володіння (модальність “інша особистість”), суверенність, незалежність і толерантність, прийняття (диспозиція “відділення”), володіння і залежність (диспозиція “поєднання”).

Зазначено, що базові моделі біполярних категорій варто прийняти в якості придатних і не випадкових. Система “Особистість” і система “Інша особистість” утворюють бісистему і є її факторами. Модальність “особистість” і модальність “інша особистість” утворюють бімодальність і є її чинниками. Диспозиція “відділення” і диспозиція “поєднання” утворюють бідиспозицію і є її факторами. Чинники біполярних категорій можуть корелювати і не корелювати майже з одним ступенем імовірності. В бісистемі фактори системи “Особистість” і система “Інша особистість” корелюють позитивно. У бімодальності фактори модальності “особистість” і модальність “інша особистість” корелюють позитивно. У бідиспозиції фактори “відділення” і “поєднання” не корелюють. Такі взаємозв’язки більш точно відтворюють рівневу структуру полісистемної цілісності особистості в аспекті її біполярних категорій. Тобто балансність властива взаємозв’язку полярних категорій у бісистемі і бімодальності. Балансність має прояв у тому, що в бісистемі і бімодальності однієї полярної категорії залучається інша полярна категорія. Проте в бідиспозиції залучення диспозиції “відділення” і диспозиції “поєднання” є перпендикулярними, тому що вони не корелюють. Отже балансність не є властивою бідиспозиції. Так, біполярні категорії проявляються у таких чинниках, як: незалежність, володіння і толерантність, залежність

(бісистема), незалежність, залежність і толерантність, володіння (бімодальність), незалежність, толерантність і володіння, залежність (бідиспозиція). Стосовно міжрівневої структури полісистемної цілісності особистості слід зазначити таке. Вагомим є той факт, що полісистемна цілісність особистості розподілюється на окремі субмодальності, полярні категорії і біполярні категорії. Субмодальності залучаються в полярні категорії, а полярні категорії в біполярні категорії.

Статистичний аналіз уможлилювався завдяки застосуванню факторного аналізу, методу головних компонент. За результатами факторного аналізу було виокремлено 17 головних факторів із власними значеннями більше одиниці, їх піддано обертанню за методом Varimax. Такі фактори пояснюють 77,5 % сукупної (загальної) дисперсії.

I фактор – “самоздійснення”. До зазначеного фактору увійшли такі змінні: самодостатність; самоприйняття; флексибельність; емоційність; самоповага; комунікабельність; реалістичність; стресостійкість; ціннісні орієнтації.

II фактор – “життєтворчість”. До цього фактору увійшли змінні: локус контролю; життєві цілі; самоконтроль; продуктивність життя; результативність.

III фактор – “інтегративність”. Він включає змінні: єдність; аутосимпатія; самовпевненість; самоповага; саморозуміння; очікуване ставлення інших; самоприйняття; ставлення інших. Ортогональною точкою даного фактору є “самозвинувачення”, високий рівень цього фактору спричинює дезінтеграцію власного “Я”, підвищене почуття провини, нестійкість власного “Я” через регресивні процеси або емоційну незрілість.

IV фактор – “мотивація”. Складові, що увійшли до цього фактору: внутрішній мотив; пізнавальний мотив. Ортогональною точкою даного фактору є “значимість результатів діяльності” та “мотив до зміни поточної діяльності”, запобігання неспіху домінує над мотивацією досягнення, страх помилки стимулює успішність. Переважає пасивно-стриманий стиль міжособистісної поведінки.

V фактор – “пізнавальна діяльність”. Складові, що увійшли до цього фактору: естетична орієнтованість; дослідницька діяльність. Ортогональною точкою даного фактору є “прив’язаність до близьких родичів” та “інфантильна прихильність”. Особистість демонструє залежну позицію від близьких, від “значущих інших”, не відділяє себе від близьких родичів, деформована ідентичність.

VI фактор – “самореалізація”. Складові, що увійшли до цього фактору: життєва самореалізація; професійна самореалізація. Ортогональною точкою цього фактору є “надмірна захопленість розвагами”, марнотратність, непомірність у всьому, радикальний настрій, веселий запал, грайливість.

VII фактор – “образ світу, образ людини”. До його складових увійшли: “образ людини”; “образ світу”.

VIII фактор – “допитливість”. Його складовими є: самоінтерес; самозацікавленість.

IX фактор – “асертивність”. Складові, що увійшли до цього фактору: конгруентність.

X фактор – “успішність”. Складові, що увійшли до цього фактору: рівень домагань; мотивація досягнення; конкурентноспроможність.

XI фактор – “шанованість”. Складові, що увійшли до цього фактору: високий соціальний статус; високий матеріальний статус. Ортогональною точкою цього фактору є “альтруїстичність”, схильність до суспільних рухів, переважання інтересів близьких над власними, самопожертва.

XII фактор – “об’єктивна самооцінка”. До його складових увійшли: потенціал; прогностичність.

XIII фактор – “здоров’я”. Складовими цього фактору: здоров’я.

XIV фактор – “результативність”. Складові, що увійшли до цього фактора: задоволеність результатом.

XV фактор – “освіченість”. Складові, що увійшли до цього фактора: ерудованість, компетентність. Ортогональною точкою цього фактора є “легковажність”, невідповідальне ставлення до обов’язків, страх перед відповідальністю, прийняттям відповідальних рішень і дій, потяг до розваг.

XVI фактор – “довільність”. Складові, що увійшли до цього фактора: вольовий характер.

XVII фактор – “духовність”. Складові, що увійшли до цього фактора: релігійність.

Визначено провідні чинники, що сприяють розвитку полісистемної цілісності особистості. Так, ключовим чинником полісистемної цілісності особистості у студентів-майбутніх психологів є “самоздійснення”. До зазначеного чинника увійшли такі змінні: самодостатність; самоприйняття; флексибільність; емоційність; самоповага; комунікабельність; реалістичність; стресостійкість; ціннісні орієнтації. Окрім цього, суттєвим чинником є “життєтворчість” зі змінними: локус контролю; життєві цілі; самоконтроль; продуктивність життя; результативність. Вагомим чинником є “інтегративність”. До вказаного чинника увійшли такі змінні: єдність; аутосимпатія; самовпевненість; самоповага; саморозуміння; очікуване ставлення інших; самоприйняття; ставлення інших.

Виявлено динаміку розвитку полісистемної цілісності особистості у студентів-майбутніх психологів у відповідності із набуттям академічного і професійного досвіду. Результати дослідження свідчать, що чинники “життєтворчість”, “самоздійснення” й “мотивація” є домінуючими у розвитку полісистемної цілісності особистості у студентів першого курсу, які навчаються за спеціальністю “Практична психологія”. Власне фактор “інтегративність” представлений дихотомічно: інтегрованість – дезінтегрованість. У студентів першого курсу самоорганізаційні процеси здійснюються на рівні формування професійного образу (у ситуації правильного професійного вибору) і сумнівів, розгубленості, занурення у внутрішні конфлікти (в ситуації вимушеного професійного вибору).

Чинники “життєтворчність”, “самоздійснення” й “мотивація” також переважають у розвитку полісистемної цілісності особистості у студентів другого курсу, які навчаються за спеціальністю “Практична психологія”. Проте, фактор “інтегрованість” переміщується до більш значущих, а також оформлюється власне позитивний його полюс. Отже, на відміну від попередньої групи, студенти другого курсу демонструють більш чітку спрямованість щодо самоорганізації полісистемної цілісності особистості. Утім, цікавою є полярність фактору “освіченість”: спрямованість щодо одержання знань, умінь, навичок і, навпаки, потяг до розваг, невідповідальне ставлення до обов’язків. Отже, правильність професійного вибору також впливає як на самореалізацію особистості, так і на самоорганізаційні процеси в напрямку полісистемної цілісності особистості.

У студентів третього курсу зі спеціальності: “Практична психологія” відбуваються суттєві зміни в розвитку полісистемної цілісності особистості. Провідними факторами є “самоздійснення”, “допитливість”, “шанованість”. Тобто стремління щодо самопізнання й набуття відповідного соціального статусу є визначальними мотивами щодо самоорганізації. Окрім цього, прояв кризи професійної ідентичності характерний саме для студентів третього курсу (Л. Шнейдер), що відображено у дихотомічності таких факторів: “інтегративність”, “самореалізація”, “пізнавальна діяльність”. Отже, правильний професійний вибір сприяє не лише становленню професійного мислення, професійної ідентичності майбутнього фахівця, й самоорганізації полісистемної цілісності особистості в цілому. Таким чином, внутрішня інтегрованість, стремління до самореалізації, пізнавально-пошукова активність, спрямованість до успіху сприяють полісистемній цілісності особистості й, навпаки, дезінтегрованість, марнотратність, інфантильна прихильність перешкоджають самоорганізаційним процесам.

Встановлено, що фактори “життєтворчність”, “мотивація” й “самоздійснення”, “інтегративність” домінують у розвитку полісистемної цілісності особистості у студентів четвертого курсу, які навчаються за спеціальністю “Практична психологія”. Студенти, які демонструють наявність інтегративних процесів щодо формування полісистемної цілісності особистості, виявляють спрямованість до особистісного й професійного зростання. Окрім цього, майбутні психологи пройшли курс виробничої практики й визначилися з майбутнім професійним вибором, тому спрямованість на результат, успіх, самопізнання й визнання зумовлює перевагу гуманістичних цінностей й духовності.

Визначено, що фактори “самоздійснення”, “мотивація” й “пізнавальна діяльність” є стрижневими у розвитку полісистемної цілісності особистості у студентів п’ятого курсу, які навчаються за спеціальністю “Практична психологія”. Проте “інтегративність” переважає над фактором “об’єктивна самооцінка”. Спрямованість щодо саморозвитку й пізнання уособлюють інтегративні процеси у студентів-майбутніх психологів. Прагнення щодо

компетентності, духовності й цінування здорового способу й стилю життя супроводжують самоорганізаційні процеси. Зазначені процеси відбуваються через полісистемну цілісність особистості й на підґрунті об'єктивного самоставлення.

Отже, за результатами факторного аналізу кількісних і якісних змін показників “полісистемна цілісність особистості” й “психологічні властивості особистості”, встановлено зв'язок на значущому 0,01 % рівні значення та виявлено динаміку розвитку полісистемної цілісності особистості, якостей, що її супроводжують в залежності від рівня освіченості студентів-майбутніх психологів.

З'ясовано специфіку розвитку полісистемної цілісності особистості й психологічних властивостей, які взаємопов'язані з даним явищем у студентів: майбутніх психологів, філологів, політологів. Загальна тенденція щодо представленої вибірки виявилася такою. У студентів першого курсу провідним є пізнавальний мотив, зацікавленість як процесом, так і результатом власної діяльності. У студентів п'ятого курсу відстежується тенденція щодо об'єктивності самооцінки, усталеності ціннісних орієнтацій, стремління до самоконтролю, життєвого успіху. У студентів (політологів, філологів) специфіка розвитку полісистемної цілісності особистості пов'язана із представленими факторами, проте домінуючими є: “життєтворчість”, “самоздійснення”, “мотивація”. Прогнання до самоусвідомлення й саморозвитку передують у процесах розбудови полісистемної цілісності особистості. Однак, негативні прояви дезінтегрованості “Я” особистості, що впливають на самовизначення як на особистісному рівні, так і професійному, заважають інтеграційним процесам. Таким чином, для студентів другого курсу (політологи, філологи) характерними чинниками розвитку полісистемної цілісності є “життєтворчість”, “самоздійснення”, “мотивація”, “інтегративність”. Зазначені фактори є провідними, утім кожен з них здійснює свою дію у процесі організації підсистемної цілісності особистості.

Для студентів третього курсу (політологи, філологи) характерними чинниками розвитку полісистемної цілісності є “самоздійснення”, “поважливість”, “довільність”, “шанованість”. Втім для студентів четвертого курсу (політологи, філологи) характерними факторами розвитку полісистемної цілісності є “самоздійснення”, “мотивація”, “інтегративність”, “внутрішня свобода”. Для студентів п'ятого курсу (політологи, філологи) характерними факторами розвитку полісистемної цілісності є “самоздійснення”, “мотивація”, “духовність”, “образ світу, образ людини”. Зазначені фактори є провідними, проте кожен із них здійснює свій вплив на процес організації полісистемної цілісності особистості.

На підставі одержаних експериментальних даних визначено провідні фактори, що сприяють розвитку полісистемної цілісності особистості, а саме: “життєтворчість”, “самоздійснення”, “мотивація”, “інтегративність”, “результативність”, “поважливість”, “духовність”, “довільність”, “образ світу,

образ людини”, “шанованість”. Утім виокремлено ортогональні полюси чинників, які, навпаки, стримують або не сприяють розвитку полісистемної цілісності особистості (негативні значення факторів): “значимість результатів діяльності”, “мотив до зміни поточної діяльності”, “самозвинувачення”, “етноцентричні цінності”, “самоінтерес”, “освіченість”, “цікава робота”, “конкурентність”, “здоров’я”.

Результати дослідження виявили тенденцію зміни структурних компонентів у майбутніх практичних психологів протягом навчання у ВНЗ. Полісистемна цілісність особистості проявляється завдяки базовим компонентам і низці додаткових. Можна зазначити, що відбувається перерозподіл уваги від самоінтересу до професійного інтересу, побудови планів на майбутнє, бажання досягти визнання та поваги. Однак є один фактор, який притаманний студентам усіх курсів – “самоактуалізаційний компонент”, що проявляється у побудові внутрішніх критеріїв, творчому самовираженні, реалізації своїх можливостей, здатності жити тут і тепер, тобто переживати теперішній момент свого життя у всій його повноті. Тому можна припустити, що саме цей фактор, здійснює самоорганізуючий вплив на становлення та формування цілісності особистості.

Із представленої вибірки: 110 осіб (студенти-психологи) було виокремлено 28 досліджуваних, які демонструють “адаптивні” стратегії розвитку полісистемної цілісності особистості; із 102 респондентів (політологи, філологи) також було виокремлено 20 досліджуваних, які виявляють такі стратегії. Полярні групи адаптивних і неадаптивних стратегій поведінки виокремлювалися серед студентів-психологів та студентів політологів, філологів окремо. Респонденти, які увійшли до групи адаптивних стратегій, за допомогою кластерного аналізу були згруповані за їх психологічними характеристиками. Програма кластеризації формувала групи досліджуваних, схожих між собою за суттєвими психологічними особливостями, що відрізняють їх від інших груп.

Проведено кластерний аналіз полярних за успішністю стратегій розвитку полісистемної цілісності особистості й утворено, відповідно до одержаних кластерів, паттерни психологічних рис.

Групи осіб, які мають схоже поєднання рис (паттернів), утворюють певні психологічні типи, що мають місце як серед адаптивних, так і неадаптивних стратегій, які обирають студенти політологів, філологів, студенти-психологи. Зазначимо, що типи виокремлено емпірично як такі, котрі існують в певному середовищі (вищі навчальні заклади). Однак, зрозуміло, що навчальна діяльність студентів політологів, філологів та студентів-психологів має власну специфіку й висуває вимоги, які відрізняються за своїм змістом. Оскільки розвиток полісистемної цілісності особистості у студентів політологів, філологів та студентів-психологів може відрізнятись, тому й поєднання характерологічних і факторів цілісності особистості може бути різним. У зв’язку з вищезазначеним окремо представлені результати студентів політологів, філологів та студентів-психологів.

Група адаптивних стратегій поведінки студентів-психологів за результатами кластерного аналізу утворюється з двох типів – перший відрізняється від другого більш вираженою емоційною стабільністю (“С”) (17 із 28 осіб), соціальною сміливістю (“Н”), енергійністю і життєрадісністю (“F”), практичністю (“М”), а також більшою соціабельністю, орієнтуванням на групову думку (“Q2”). У осіб зазначеного типу не так чітко представлений “фактор h”, але більш вираженим є “фактор e”. Назва типу: “Активні, практичні, совісні – “толерантні””.

Представники другого емпірично виокремленого типу адаптивних стратегій поведінки студентів-психологів (11 із 28 осіб) виявляють меншу соціальну сміливість та силу “Я”, вони менш практичні й більш тривожні. Також менш вираженою у них є залежність від групи, однак вони більше спираються на логіку, ніж на почуття, виявляють високу совісність і “фактор k+”. Цей тип одержав назву: “Нерішучі, совісні, інтроєктивні”. Отже, обидва паттерни рис (типу адаптивних) виявляють загальні особливості, найсуттєвіші з яких – відсутність мімікрії та залежність.

Студенти-психологи, які використовують неадаптивні стратегії у процесі розвитку цілісності особистості, розподілилися на три типи. Перший тип (5 із 28 осіб) характеризується життєрадісністю, енергійністю, низькою тривожністю. Окрім цього, їм притаманний знижений самоконтроль, імпульсивність, опора на почуття, безпосередність. При цьому спостерігається більш виражена, ніж у інших неадаптивних, м’якість та чутливість (“Г”), висока залежність від думки групи (“Q2”), у меншій мірі проявляється ригідність, схильність відкладати рішення і висновки. Зазначений тип (“Імпульсивні залежні – “сенситивні”) вирізняється високим показником “фактору m”, а також вони більш виявляють потяг до життя. Імовірно, складність під час розвитку цілісності особистості пов’язана із труднощами у соціальній адаптації, особливо у взаємодії із однолітками, викладачами.

Другий тип неадаптивних стратегій у процесі розвитку цілісності особистості студентів-психологів демонструє більш високу тривожність (9 осіб), стурбованість (“F”), меншу емоційну стабільність (“С”). Їм властива соціальна боязкість (“Н”), депресивні тенденції (“О”), фрустрованість (“Q4”), обачна, але “штучна” поведінка (“N”). У порівнянні із іншими неадаптивними стратегіями поведінки, у представників типу “Нестабільні емоційні – саморуйнуючі” чітко представлений “фактор k”, а також – “фактор m”.

Третій тип – єдиний серед неадаптивних у процесі розвитку цілісності особистості студентів-психологів, котрий характеризується чітко вираженим “фактором р” (14 із 28 осіб). Тобто сама по собі схильність до матеріальних цінностей не є чинником успішного розвитку цілісності особистості. Цікаво, що, при високому рівні потреби у спілкуванні у досліджуваних, спостерігається знижений рівень міжособистісної чутливості, самовпевненість. Імовірно, усе це зумовлює труднощі у взаємодії з одногрупниками, а також створює перепони у

процесі самоорганізації. Назва типу: “Неемпатійні, самовпевнені схильні до накопичення”.

Серед студентів політологів, філологів, які обирають адаптивні стратегії розвитку цілісності особистості, за результатами кластерного аналізу виокремлено два типи. Перший демонструє “фактор р” (13 із 20 осіб), емоційну стійкість та водночас енергійність, соціальну сміливість. У них високий показник “радикалізму” (“Q1”), тобто домінують інтелектуальні інтереси, сприйняття нового. Окрім цього, їм притаманні розвинена уява, здатність до абстрагування, поширення влади над оточенням. Назва типу: “Самодостатні, емоційно стабільні радикальні – “владні””.

Другий тип адаптивних студентів політологів, філологів (7 осіб) з високим рівнем особистісної тривожності, більш низьким рівнем “сили “Я” (але не за межею середнього значення) (“С”). Вони більш боязкі (“Н”), стримані, серйозні та розсудливі (“F”). Означений тип демонструє чутливість, підвищене почуття провини (“O”) та фрустрованість (“Q4”). А також вони характеризуються схильністю спиратися більш на факти, ніж на почуття; їм властиво підпорядковувати власну картину світу соціальній реальності та життєдіяльності, швидко приймати однозначні рішення. Представники типу “Сенситивні консервативні залежні – “боязкі” консервативні, уважають за необхідне дотримуватися чітких правил й цінностей. Показник “фактору m” – середній.

Студенти політологи, філологи, які використовують неадаптивні стратегії у процесі розвитку цілісності особистості, – також розподіляються на два типи. Перший тип представляють (12 із 20 осіб), енергійні, сміливі, проте орієнтовані на підтримку групи, конформні, ригідні. Характерним для представників типу “Однозначні, конформні, ригідні схильні до домінування – “негативісти” є те, що вони менше керуються логікою, ніж почуттями, виявляють схильність до однозначних оцінювань та визначеної, несуперечної картини світу (“фактор р-”, “фактор k-”).

Другий тип студентів політологів, філологів, котрі використовують “неадаптивні” стратегії у процесі розвитку цілісності особистості, – стримані, серйозні, напружені. Слід зазначити, що вони більш самодостатні (“Q2”), ніж перші, але майже в однаковій мірі керуються як логікою, так і почуттями. Ще більш яскравою є схильність до однозначних суджень, оцінок, до підтримки простої, чіткої та несуперечливої картини світу. У порівнянні із попереднім типом, вони в більшій мірі виявляють “фактор e”, тенденцію до “фактору m”. Назва типу: “Стримані, напружені совісні – залежні від батьків”.

За результатами аналізу одержаних кластерних груп відзначено, що самі по собі характеристики цілісності особистості не є передумовами “адаптивності” чи “неадаптивності” стратегій для розвитку полісистемної цілісності особистості. Вони є лише елементами особистісних паттернів, які вміщують риси характеру, особистісні властивості досліджуваних. Інформація щодо означених комплексних індивідуально-психологічних паттернів є більш

надійним підґрунтям для пояснення та прогнозу успішності розвитку полісистемної цілісності особистості, ніж знання про окремі характеристики цілісності чи характеру студентів політологів, філологів, студентів-психологів.

Отже, визначено, що серед студентів виокремлюються три основних характерологічні паттерни, які заважають успішності розвитку цілісності особистості: самовпевнена нечутливість до оцінок; виражена тривожність, напруженість, депресивність; динамічні, життєрадісні із зниженим самоконтролем і нелогічним для такого середовища стилем поведінки і мислення. Тому важливою є перевірка того, що полісистемна цілісність особистості взаємодіє з внутрігруповими факторами “індивідуально-психологічні властивості” (темпераментально-характерологічні властивості) і “особистість” (особистісні властивості, що утворюють цілісність особистості за концепцією Л. Сонді).

Для визначення можливих нелінійних залежностей між характеристиками полісистемної цілісності особистості та індивідуально-психологічними властивостями особистості застосовано дисперсійний аналіз (Breakdown & one-way ANOVA). Крім того, зроблено акцент на кластерний аналіз даних, завдяки чому уможливується виокремлення однорідних за проявами полісистемної цілісності особистості і індивідуально-психологічних характеристик субгрупи й визначення найсуттєвіших ознак, що дозволяють виявити відмінності паттернів поведінки з різними психологічними поєднаннями. Контрастні групи “цілісних” і “нецілісних” стратегій виокремлювалися серед досліджуваних, оскільки розподіл балів за деякими тестовими показниками значно відрізняється в одних та інших. Окрім цього, респонденти, які увійшли до групи “цілісних”, за допомогою кластерного аналізу (метод “Complete linkage”) були згруповані за їх психологічними характеристиками. Програма кластеризації формувала групи осіб, схожих між собою за низкою значущих психологічних властивостей, і таких, які суттєво відрізняються від інших груп.

Групи досліджуваних, які мають схожі поєднання рис (паттерни), варто розглядати як певні психологічні типи, що зустрічаються серед осіб, які обирають копінг-стратегії, що сприяють розвитку “полісистемної цілісності” і “нецілісності”. Означені типи виокремлено емпірично як такі, що реально представлені у соціальному середовищі. Життєдіяльність і навчальна діяльність студентів різних спеціальностей висуває, ймовірно, різні вимоги до психологічних характеристик суб’єктів.

Застосування кластерного аналізу дозволило визначити групи досліджуваних: “полісистемна цілісність, субмодальність – нецілісність”, “полісистемна цілісність, полярні категорії – нецілісність”, “полісистемна цілісність, біполярні категорії – нецілісність”.

У процесі аналізу зв’язку кожного із параметрів полісистемної цілісності з властивостями особистості доцільним було їх висвітлення окремо, а потім визначення інтегрального поєднання параметрів. Тому розглянуто лінійні і нелінійні зв’язки особистісних рис із кожною зі структурних одиниць

полісистемної цілісності особистості, а саме показниками “субмодальність” та “полярні категорії”, “біполярні категорії”.

За тестом Л. Сонді представлено такі показники: S – вектор сексуальності, P – вектор пароксизмального потягу, Sch – “Я” - потяг, C – вектор контактного потягу. Варто зауважити, що кожен вектор має дихотомічну природу, розподіляється на фактори. Утім додаткові показники теста (фактори) мають власні зв’язки із властивостями. Необхідно зазначити, що важливим є встановлення граничних значень показника вектора, який відділяє суб’єктів із полісистемною цілісністю від нецілісних. При цьому є суттєві відмінності в розподілі показника на вибірці студентів: політологів, філологів і студентів-психологів. Так, середній показник “полісистемної цілісності” студентів: політологів, філологів – 1,8; стандартне відхилення 0,6. На вибірці студентів-психологів середній показник – 2,9; стандартне відхилення 1,1. Отже, до “полісистемних цілісних” студентів-психологів варто віднести осіб з показником вектору більше 2,9 балів, а до “полісистемних цілісних” студентів-політологів, філологів з показником вектора більше 1,8. При подальшому інтерпретуванні результатів ми розглянемо окремо групи студентів-політологів, філологів і студентів-психологів, а також сукупну вибірку. Варто відзначити, що слабо виявлені лінійні зв’язки “полісистемної цілісності-нецілісності” із характерологічними рисами.

За допомогою кореляційного аналізу виявлено статистично значущі зв’язки параметра “полісистемна цілісність-нецілісність” (показник вектору) із особистісними чинниками. На вибірці студентів-психологів: “O” (“схильність до почуття провини – самовпевненість») – 0,64 ($p < 0,001$); на вибірці студентів: політологів, філологів I (“м’якосердечність – реалістичність”) – 0,68 ($p < 0,001$). На сукупній вибірці студентів: політологів, філологів та студентів-психологів: “O” (“схильність до почуття провини – самовпевненість”) – 0,79 ($p < 0,001$); I (“м’якосердечність – реалістичність”) – 0,67 ($p < 0,001$); “Q” (“самостійність – залежність від групи”) – 0,60 ($p < 0,001$); T (“ригідність – гнучкість”) – 0,61 ($p < 0,001$). Одержані результати свідчать, що “полісистемним цілісним” студентам-психологам більш притаманна “упевненість в собі” (“O”), “полісистемним цілісним” студентам: політологам, філологам “реалістичність” і “практичність” (“I”). За сукупною вибіркою ми виявили, що “полісистемна цілісність особистості” статистично достовірно пов’язана з “O” (“схильність до почуття провини – самовпевненість”), I (“м’якосердечність – реалістичність”), “Q” (“самостійність – залежність від групи”), T (“ригідність – гнучкість”).

За результатами кореляційного аналізу зв’язку “цілісність особистості» з рисами особистості (тест Л. Сонді) показники: S-вектор – бажання міжстатевої близькості; P-вектор – пароксизмальні потяги або вектор демонстративності; Sch-вектор - Я-потяг, Я-стимули (“мати або бути”); C-вектор – соціальний потяг (потяг до контактів).

На вибірці студентів-психологів: “Q³” (“високий – низький самоконтроль поведінки») - 0,76 ($p < 0,001$); на вибірці студентів: політологів, філологів В (“високий інтелект – низький інтелект”) 0,69 ($p < 0,005$); шкала “інтроверсія” 0,57 ($p < 0,005$). На сукупній вибірці: “Q¹” (“гнучкість – ригідність”) – 0,65 ($p < 0,005$); “сенситивність” – 0,55 ($p < 0,005$). Одержані результати свідчать, що “емоційним” студентам-психологам властивий низький рівень самоконтролю поведінки (“Q³”), а “емоційним” студентам-політологам, філологам – інтровертованість та високий рівень інтелектуального розвитку. Сукупна вибірка демонструє, що висока “емоційність” у структурі цілісності особистості пов’язана із флексибільністю і сенситивністю.

Зазначено, що виявлений зв’язок між “емоційністю” та “самоконтролем поведінки” має досить вагоме значення. Оскільки дозволяє зробити суттєві висновки стосовно психологічної природи полісистемної цілісності студентів-психологів, а саме: особливості самоконтролю взаємопов’язані із аналітичним та синтетичним стилями мислення студентів. Окрім цього, значущою є відзначена кореляція між “фактором h” потяг до життя (любов, ніжність, відчуття наповненості життя) й “залежністю від групи”. Імовірно, тут важливо враховувати професійне середовище, що визначає необхідність поєднання конформності і потягу до життя студентів-психологів.

Здійснено психологічний опис співвідношення “фактору h” й особистісних рис відповідно із урахуванням специфіки вибірки – студентів: політологів, філологів та студентів-психологів. На підставі статистично значущих лінійних кореляцій виокремлено декілька особистісних лінійних кореляцій, пов’язаних із полюсами “фактору h”.

“Фактор h”, представлений у полісистемній цілісності особистості студентів такими показниками: упевненість у собі, у власних успіхах і можливостях, життєрадісність; практичність і реалізм й більша довіра раціональним аргументам. Відповідальність, незалежність, проте думка групи є досить важливою й визначає його поведінку. Тобто “фактор h” у структурі полісистемної цілісності особистості має прояв у студентів-психологів у сміливості, активності у поєднанні із ригідністю та соціальною залежністю. Означена категорія досліджуваних більше поважає прийняті ідеї, власні думки, способи реалізації, дії виявляють терпіння до традиційних труднощів. Для студентів-психологів із вираженим “фактор h” характерним є високий рівень інтелекту і незалежності. Отже, “фактор h” як структурна складова полісистемної цілісності особистості демонструє на сукупній вибірці студентів: політологів, філологів та студентів-психологів статистично значущі, але слабкі кореляції із ригідністю та сенситивністю. Тобто студенту-психологу із “фактор h” притаманна напруженість, а студенту-політологу, філологу – інтровертованість, високий рівень інтелекту, відповідальність.

Таким чином, “фактор h” не випадково поєднується із певними характерологічними рисами, однак характер та щільність зв’язків можуть

варіюватись у різних групах за професійним або індивідуально-типологічним критеріями.

За результатами кластерного аналізу зроблено припущення, що характеристики факторів можуть бути пов'язані із характерологічними рисами особистості і з особливостями стратегії самоорганізації полісистемної цілісності особистості нелінійно. Задля виявлення можливих зв'язків такого роду ми застосовували однофакторний дисперсійний аналіз, реалізований у програмі для статистичної обробки даних Statistica 5.5A (Breakdown & one-way ANOVA). Тобто показник фактора є незалежною змінною і піддрунтям для розподілу досліджуваних кожної категорії (студентів-гуманітаріїв та студентів-психологів) на три групи: 1 – з низькими значеннями змінної (нижній кuartиль); 2 – із середніми значеннями; 3 – з високими значеннями (верхній кuartиль). Також було проведено аналіз варіації усіх змінних (тобто особистісних методик) для трьох груп “фактор h+”, потім для трьох груп “фактор h-”. Відтак, “фактор h” на вибірці студентів: політологів, філологів виявляє значущі зв'язки із: інтроверсією; соціальною сміливістю; недовірою; соціабельністю; соціальною бажаністю. Так, студенти-гуманітарії із “фактором h+” й “фактором h-” є більш інтровертованими, ніж досліджувані із амбівалентним значенням “фактору h”. Проте середні показники демонструють більш виражену “залежність від групи” у порівнянні із “граничними” типами. Утім “фактор h+” більш довірливі, орієнтуються на взаємини в групі, ніж на себе. Для них характерною є соціальна бажаність під час відповіді на запитання. Така тенденція також має прояв у студентів-гуманітаріїв із “фактор h+”.

Студенти політологи, філологи з “фактором h-” відрізняються самодостатністю й меншою залежністю від групових норм, а із “фактором h+” більш терплячі, довірливі й соціабельні.

На вибірці студентів-психологів “фактор h” виявляє суттєві нелінійні зв'язки із: самовпевненістю; соціальною сміливістю; рівнем інтелекту; домінантністю; схильністю до соціально бажаних вчинків.

Студентам-психологам із вираженим “фактором e” притаманний високий рівень інтелекту, впевненість у собі, соціальна сміливість, домінантність. “Фактор e +” більш схильні до проявів почуття провини, соціальної скутості, водночас їм властива самодостатність.

Отже, схожість двох вибірок (студентів політологів, філологів та студентів-психологів) виявилася в тому, що “фактор e +” на відміну від “середніх» і “фактор e-” демонструють соціальну скутість і високу соціальну бажаність вчинків.

“Фактор p” на вибірці студентів: політологів, психологів за показником “фактор p-” виявляє суттєві зв'язки з: сенситивністю; мрійливістю.

За показником “фактор s+” з: рівнем інтелекту; м'якосердечністю.

Отже, за “фактором hu” студенти-психологи, студенти: політологи, філологи розподілилися на осіб із “фактором hu+”, які виявляють високий рівень інтелекту, меншу вразливість, вони більш раціональні, реалістичні. Студенти із

“фактором h_u -” демонструють краще розвинену уяву, водночас із “фактором h_u +” показник “уяви” набагато підвищується.

На вибірці студентів-психологів “фактор k -” - за показником “фактор k +” пов’язаний з активністю; самодостатністю; самоконтролем; ригідністю; інтелектом.

Таким чином, із “фактором k -” студенти-психологи виявляють менший рівень самоконтролю в поведінці у порівнянні із тими, які демонструють “фактор k +”, характерними для них є раціональність, переважання логіки над почуттями.

Досліджувані з середнім рівнем “фактору k ” відрізняються активністю, життєрадісністю, залежністю від групових норм. Граничні типи – “фактор k +” і “фактор k -” – серйозні, більш напружені й самодостатні.

За результатами кореляцій психологічних показників за факторами “цілісності” і “структурні одиниці полісистемної цілісності” було встановлено статистично значущі зв’язки (табл. 1).

З’ясовано, що загальними характерологічними передумовами становлення цілісності та полісистемної цілісності особистості є: сприйняття нового, наявність інтелектуальних інтересів; сенситивність, чутливість, повага до цінностей, конформність; безпосередність і пряmlinійність; серйозність, розсудливість; упевненість у собі, відсутність депресивних тенденцій; висока вимогливість до себе й оточуючих, цілеспрямованість; невисока “понятійна диференційованість”.

Таблиця 1

Кореляції факторів цілісності й структурних складових полісистемної цілісності особистості ($p < 0,05$)

Фактори цілісності	Фактори полісистемної цілісності особистості	Коефіцієнт кореляції
“фактор h ”	“полісистемна цілісність, субмодальність – нецілісність”	- 0,58
“фактор p ”	“полісистемна цілісність, полярні категорії – нецілісність”	- 0,46
“фактор e ”	“полісистемна цілісність, біполярні категорії – нецілісність”	- 0,49
“фактор h_u ”	“полісистемна цілісність, субмодальність – нецілісність”	0,62
“фактор k ”	“полісистемна цілісність, біполярні категорії – нецілісність”	0,56
“фактор m ”	“полісистемна цілісність, полярні категорії – нецілісність”	- 0,45

У табл. 2 відображено дані кореляцій особистісних характеристик із факторами цілісності особистості студентів: політологів, філологів, психологів, що сприяють самоорганізації полісистемної цілісності особистості.

Таблиця 2

Особистісні характеристики студентів: політологів, філологів, психологів, що корелюють із факторами цілісності й структурними складовими полісистемної цілісності особистості ($p < 0,05$)

Категорія вибіркової сукупності	Особистісні показники	Коефіцієнт кореляції
Студенти політологи, філологи, психологи	Гнучкість Q ¹ (16PF)	0,52
	Інтуїція S (16PF)	- 0,61
	Фактор h (Л. Сонді)	- 0,57
	Логічність T (16PF)	0,69
	Фактор e (Л. Сонді)	0,72

Констатовано, що розвитку полісистемної цілісності особистості передують вимогливість до себе та оточуючих, відсутність депресивних тенденцій, а також упевненість у собі, власній компетентності, цілеспрямованість, наявність інтелектуальних потреб. Визначено, що передумовою розвитку полісистемної цілісності особистості студентів є гнучкість, логічність. Тобто полісистемна цілісність особистості взаємопов'язана із факторами, які уособлюють цілісність особистості у концепції Л. Сонді. Отже, “фактор h” (потяг до життя), “фактор p” (поширення влади над оточенням, підґрунтя щодо потреби трансформувати у свідомі (+) чи несвідомі (-) акції потягу), “фактор e” (совісність – відсутність совісті; терпимість – нетерплячість; доброта – злобність; готовність допомагати – злорадство), “фактор hu” (механізми психологічного захисту за типом блокування чи мімікрії перед небезпекою, амбітендентністю у відношенні двох потреб: ніжне кохання або розбещеність), “фактор k” (позиція, що приймає чи не приймає. Функція пов'язана із протилежними тенденціями “Я”: залучення до себе – інтроєкція (+) або негативизм, зречення (-), “фактор m” (стремління чіплятися за життя й буття; залежність від батьків або, навпаки, бажання бути вільним. Відзначені фактори виявили суттєвий кореляційний зв'язок із особистісними чинниками, що увійшли до структури цілісності особистості (за методикою Л. Сонді).

Показно, що специфіка зв'язку між факторами цілісності особистості, структурними складовими полісистемної цілісності й особистісними чинниками з означеним співвідношенням має точні якісні і кількісні показники. За результатом факторного аналізу виявлено, що для обох груп досліджуваних найсуттєвішими сферами, з якими пов'язана полісистемна цілісність особистості, є переживання краси як етичної категорії, “любов”, “наявність вірних друзів”, “упевненість у собі, свобода від внутрішніх суперечностей”, “пізнання (підвищення освіти, розвиток культури, інтелекту)”, “свобода як незалежність у вчинках та діях”, “щасливе сімейне життя”, “творчість”. Тобто схильність щодо самореалізації і реалізації потреби в діяльності сприяє розвитку полісистемної цілісності особистості.

Висновки. На підставі одержаних емпіричних даних виявлено провідні соціально-психологічні чинники, що сприяють розвитку полісистемної цілісності особистості, а саме: “життєтворчість”, “самоздійснення”, “мотивація”, “інтегративність”, “результативність”, “поважливність”, “духовність”, “довільність”, “образ світу, образ людини”, “шанованість”. Поряд із цим виокремлено ортогональні полюси чинників, які стримують або заважають самоорганізації полісистемної цілісності особистості (негативні значення факторів): “значимість результатів діяльності”, “мотив до зміни поточної діяльності”, “самозвинувачення”, “етноцентричні цінності”, “самоінтерес”, “освіченість”, “цікава робота”, “конкурентність”, “здоров’я”.

Визначено тенденцію до зміни структурних компонентів полісистемної цілісності особистості протягом навчання. Відбувається переключення уваги від самоінтересу до професійного інтересу, побудови планів на майбутнє, бажання досягти визнання та поваги. Визначено фактор, який спостерігається у досліджуваних на всіх курсах навчання у ВНЗ – “самоактуалізаційний компонент”, що проявляється у побудові внутрішніх критеріїв, творчому самовираженні, реалізації своїх можливостей, здатності переживати теперішній момент свого життя у всій його повноті. Тому зроблено припущення, що саме цей фактор здійснює самоорганізуючий вплив на становлення та формування цілісності особистості. Встановлено, що для досліджуваних найсуттєвішими сферами, з якими пов’язана полісистемна цілісність особистості, є переживання краси як етичної категорії, “любов”, “наявність вірних друзів”, “упевненість у собі, свобода від внутрішніх суперечностей”, “пізнання (підвищення освіти, розвиток культури, інтелекту)”, “свобода як незалежність у вчинках та діях”, “щасливе сімейне життя”, “творчість”. Тобто схильність щодо самореалізації і реалізації потреби в діяльності і академічній діяльності сприяє розвитку полісистемної цілісності особистості.

Список використаної літератури

1. Борисюк А. С. Особливості криз професійного становлення особистості / А. С. Борисюк // Особистість як суб’єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017.– С. 357 – 377.

2. Ващенко І. В. Психологічні технології конструктивного самозбереження особистості в епоху суспільних трансформацій / І. В. Ващенко // Розвиток особистості в різних умовах соціалізації монографія / за наук. ред. Л. Калмикової, Г. Хомич. – К. : Слово, 2016. – С. 405 – 421.

3. Кононенко О. І. Диверсифікація перфекціонізму: психологічний контекст цілісної особистості / О. І. Кононенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Психологічні науки». – Вип. 2. – Т. 1. – Херсон : Гельветика, 2015. – С. 37 – 41.

4. Geiko E. Psychological aspects of personal integrity / E. Geyko / Innovativeness at the beginning of XXI century. Studies – Researches – Egzemplifications. – First Edition. – ISBN: 978-1-4276-5321-5. – USA : ECKO House Publishing, 2013. – P. 42 – 55.

5. Geyko I. Character psychologiczny integralnosc i w wymiarze wspolczesnych pogladow naukowych / Ievgenia Geyko / Integralnosc i dezintegralnosc w XXI wieku. Kontekst psychologiczno-spoeczny, ekonomiczny i prawny, 2013. – P. 7 – 15.

6. Geiko E. Psychological features of self-organisation of poly-systemic integrity of a personality / E. Geyko // Central European Journal for Science and Research / Sefredaktor prof. Zdenek Ondrejek DrSc. – Praha : Publishing house Education and Science, 2015. – P. 48 – 53.

Транслітерація

1. Borisyuk A. S. Osoblivosti kriz profesijnogo stanovlennya osobistosti / A. S. Borisyuk // Osobistist' yak sub'ekt podolannya krizovih situacij: psihologichna teoriya i praktika : monografiya / za red. S. D. Maksimenka, S. B. Kuzikovoï, V. L. Zlivkova. – Sumi : Vid-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2017.– S. 357 – 377.

2. Vashchenko I. V. Psihologichni tekhnologii konstruktivnogo samobrezhennya osobistosti v epohu suspil'nih transformacij / I.V. Vashchenko // Rozvitok osobistosti v riznih umovah socializacii monografiya / za nauk. red. L. Kalmikovoï, G. Homich. – K. : Slovo, 2016. – S. 405 – 421.

3. Kononenko O.I. Diversifikaciya perfekcionizmu: psihologichnij kontekst cilisnoï osobistosti / O.I. Kononenko // Naukovij visnik Herson'skogo derzhavnogo universitetu. – Seriya «Psihologichni nauki». – Vip. 2. – T. 1. – Herson : Gel'vetika, 2015. – S. 37 – 41.

4. Geiko E. Psychological aspects of personal integrity / E. Geyko / Innovativeness at the beginning of XXI century. Studies – Researches – Egzemplifications. – First Edition. – ISBN: 978-1-4276-5321-5. – USA : ECKO House Publishing, 2013. – P. 42 – 55.

5. Geyko I. Character psychologiczny integralnosc i w wymiarze wspolczesnych pogladow naukowych / Ievgenia Geyko / Integralnosc i dezintegralnosc w XXI wieku. Kontekst psychologiczno-spoeczny, ekonomiczny i prawny, 2013. – P. 7 – 15.

6. Geiko E. Psychological features of self-organisation of poly-systemic integrity of a personality / E. Geyko // Central European Journal for Science and Research / Sefredaktor prof. Zdenek Ondrejek DrSc. – Praha : Publishing house Education and Science, 2015. – P. 48 – 53.

**Гейко Е.В., Завацкий Ю.А., Ковалева Е.В., Шостя И.В., Шаповалов А.А.
СТРУКТУРА ПОЛИСИСТЕМНОЙ ЦЕЛОСТНОСТИ ЛИЧНОСТИ**

В статье выделены социально-психологические типы целостной организации личности ("активные, практические, совестливые" - "толерантные", "нерешительные, совестливые" - "адаптивные", "импульсивные, зависимые" - "сенситивные", "нестабильны, эмоциональные" - "саморазрушающие", "неэмпатийные, самоуверенные" - "склонные к накоплению", "самодостаточные, эмоционально стабильные, радикальные" - "доминирующие", "сенситивные, консервативные, зависимые" - "робкие", "однозначные, конформные, ригидные, склонны к доминированию" - "негативисты", "сдержанные, совестливые" - "зависимые") и определена специфика их взаимосвязи. Установлено, что полисистемна целостность личности взаимосвязана с факторами, которые олицетворяют целостность личности в концепции Л. Сонди. Так, стимулирующее влияние оказывают социально-психологические факторы: "Фактор h" (влечение к жизни), "фактор e" + (совестливость, терпимость, доброта, готовность помогать), "фактор k" (принятие себя и мира - привлечение к себе - интроекция (+)). Отрицательно влияют на развитие целостности личности следующие факторы: "фактор p" (распространение власти над окружением, необходимость трансформировать в сознательные (+) или бессознательные (-) акции влечения), "фактор e" (отсутствие совести; нетерпеливость; злобность; злорадство), "фактор hu" (механизмы психологической защиты по типу блокировки или мимикрии перед опасностью, амбициентностью в отношении двух потребностей: нежная любовь или распушенность), "фактор k" (позиция, принимающая или не принимающая). Функция связана с противоположными тенденциями "Я": привлечение к себе - интроекция (+) или негативизм, отречение (-), "фактор m" (стремление цепляться за жизнь и бытие, зависимость от родителей или, наоборот, желание быть свободным). Факторы обнаружили существенную корреляционную связь с личностными факторами, вошедшими в структуры целостности личности, т.е. связь между факторами целостности личности, структурными составляющими полисистемной целостности и личностными факторами с определенным соотношением обнаруживают качественные и количественные показатели.

Ключевые слова: личность, целостность, целостность личности, генезис целостности личности, полисистемна целостность личности.

Geiko E.V., Zavatsky Yu.A., Kovaleva E.V., Shostya I.V., Shapovalov A.A.
STRUCTURE OF THE POLYSYSTEMIC INTEGRITY OF THE

PERSON

The article singles out the socio-psychological types of the integral organization of the individual ("active, practical, conscientious" - "tolerant", "indecisive, conscientious" - "adaptive", "impulsive, dependent" - "sensitive", "unstable, emotional" self-defeating ", " non-empathic, self-confident "-" inclined to accumulation ", " self-sufficient, emotionally stable, radical "-" dominant, "" sensitive, conservative, dependent "-" timid, "" single-valued, conformal, rigid, "-" negativists ", " restrained, conscience s "-" dependent ") and determined the specifics of their

relationship. It is established that the polysystemic integrity of the personality is interconnected with the factors that personify the integrity of the personality in the concept of L. Sondt. So, the socio-psychological factors have a stimulating effect: "Factor h" (attraction to life), "factor e" + (conscientiousness, tolerance, kindness, willingness to help), "factor k" (acceptance of oneself and the world - attraction to oneself - introjection (+). The following factors negatively influence the development of the integrity of the personality: "factor p" (the spread of power over the environment, the need to transform into conscious (+) or unconscious (-) actions of attraction), "factor e" (lack of conscience; maliciousness, gloating), "factor hy" (mechanisms of psycho or a mimicry before danger, ambition for two needs: tender love or promiscuity), "factor k" (a position that accepts or does not accept.) The function is associated with opposite tendencies of the "I": attraction to oneself - introjection +) or negativism, renunciation (-), "factor m" (the desire to cling to life and being, dependence on parents, or, conversely, the desire to be free.) The factors found a significant correlation with personal factors included in the integrity structures and personality, i. the connection between personality integrity factors, the structural components of the polysystemic integrity, and personal factors with a certain ratio reveal qualitative and quantitative indicators.

Key words: *personality, integrity, integrity of personality, genesis of integrity of personality, polysystemic integrity of personality.*

Гейко Євгенія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

Завацький Юрій Анатолійович – кандидат психологічних наук, завідувач кафедри здоров'я людини та фізичного виховання Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Ковальова Олена Володимирівна – старший викладач кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Шоста Інна Володимирівна – аспірант кафедри психології та соціології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Шаповалов Андрій Анатолійович – аспірант кафедри психології та соціології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

УДК 316.6 + 159.922.1: 37.091.212. - 055.2 (043.3)

Срібна О.В., Жигаренко І.Є., Бохонкова Ю.О.

СТРУКТУРА УСВІДОМЛЕННЯ ВЛАСНОЇ ЖІНОЧОСТІ СТУДЕНТКАМИ – МАЙБУТНІМИ ПСИХОЛОГАМИ